

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՄԲԻՈՆ

ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԾՐԱԳԻՐ

Դասընթաց՝	1907/M02. «Եվրոպական էկոլոգիական իրավունք»
Որակավորման աստիճան՝	մագիստրատուրայի կրթական ծրագիր
Կազմել են՝	իրավ. գիտ. թեկն., պրոֆ. Ա.Բ. Իսկոյանը իրավ. գիտ. թեկն. Գ.Ս. Մովսիսյանը իրավ. գիտ. թեկն. Օ.Մ. Գեղամյանը ԷԻԳԿ աշխատակից Հ.Ս. Հախվերդյանը

ԾՐԱԳՐԻ ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

1097/M02. Եվրոպական էկոլոգիական իրավունք (3 կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (դասախոսություն՝ 32, ինքնուրույն աշխատանք՝ 58 ժամ)
1-ին կիսամյակ, եզրափակիչ գնահատումով դասընթաց

Դասընթացի նպատակը

Դասընթացի նպատակն է ուսանողներին ծանոթացնել Եվրոպական Միությունում բնական ռեսուրսների օգտագործման և շրջակա միջավայրի պահպանության իրավական կարգավորման և պրակտիկայի առանձնահատկություններին և օրենսդրության զարգացման արդի միտումներին ազգային էկոլոգիական օրենսդրության մոտարկման համատեքստում:

Կրթական արդյունքները

Դասընթացի հաջող ավարտին ուսանողը

Կունենա գիտելիք և իմացություն

- ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի հիմնական սկզբունքների վերաբերյալ,
- ԵՄ և ԵՄ անդամ պետությունների էկոլոգիական օրենսդրության հարաբերակցության մասին,
- ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի ընթացակարգային և նյութաիրավական նորմերի շրջանակի մասին,
- շրջակա միջավայրի պահպանության և բնօգտագործման հիմնական իրավական կառուցակարգերի մասին,
- ԵՄ էկոլոգիական օրենսդրության մոտարկման համատեքստում ՀՀ էկոլոգիական օրենսդրության զարգացման միտումների մասին:
Ունակ կլինի (բուն մասնագիտական կարողություններ)
- դասակարգել ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի համակարգը ձևավորող հիմնական աղբյուրներն ըստ իրավական ուժի և ըստ առարկայի,
- որոշել առանձին իրավահարաբերությունների համար կիրառելի ԵՄ համապատասխան իրավական ակտերի շրջանակը և պատկերացում ունենալ ԵՄ օրենսդրության և ԵՄ անդամ պետությունների օրենսդրության հարաբերակցության վերաբերյալ,
- կատարել իրավահամեմատական վերլուծություն Հայաստանի Հանրապետության և ԵՄ էկոլոգիական օրենսդրության վերաբերյալ,
- ներկայացնել առաջարկներ ՀՀ էկոլոգիական օրենսդրությունը ԵՄ էկոլոգիական օրենսդրությանը մոտարկելու ուղղությունների վերաբերյալ:

Գիտելիքների ստուգման ձևերը, մեթոդները և գնահատման չափանիշները Ընթացիկ քննություններ

Նախատեսված են երկու ընթացիկ քննություններ, յուրաքանչյուրը՝ 4 միավոր առավելագույն արժեքով:

Առաջին ընթացիկ քննության արդյունքներով ստուգվում է սույն ծրագրի 1-ից 7-րդ թեմաների մեջ ներառված հարցերի իմացությունը:

Քննությունն անց է կացվում բանավոր հարցման եղանակով:

Քննական տոմսը պարունակում է 4 հարց, որոնցից յուրաքանչյուրի

- Sustainability and Theories of Distributive Justice. Oxford University Press, 1998:
- **Neil Craik**, The International Law of Environmental Impact Assessment: Process, Substance and Integration. Cambridge University Press. Edingurgh, 2008:
 - **Lawrence C. Christy, Charles E. Di Leva, Jonathan M. Lindsay, Ptrice Talla Takoukam**, Forest Law and Sustainable Development: Addressing Contemporary Challenges Through Legal Reform. Wachington D.C. 2007:
 - **Monika Hinteregger**, Environmental Liability and Ecological Damage in European Law. Cambridge University Press. Edingurgh, 2008:
 - **Roda Verheyen**, Climate Change Damage and International Law: Prevention Duties and State Responsibility, Vol. 54. Martinus Nijhoff publishers, Leiden-Boston, 2005:
 - **Հախվերդյան Հ.Ս.**, Էկոլոգիական ապահովագրության և շրջակա միջավայրին պատճառված վնասի հատուցման ինստիտուտների հարաբերակցության որոշ հարցեր // ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու՝ նվիրված ՀՀ անկախության հռչակման 20-ամյակին, Երևան, 2012, էջեր 537-550:
 - **Հախվերդյան Հ.Ս.**, Էկոլոգիական ապահովագրությունը շրջակա միջավայրի պահպանության մեխանիզմում // Պետություն և իրավունք, Երևան, 2011, 2(52), էջեր 93-99:
 - **Искоян А.Б.**, Участие общественности в принятии решений по вопросам окружающей среды: опыт США // Բանբեր Երևանի համալսարանի, 2013:
 - **Winfried Lang**, UN Principles and International Environmental Law // Max Planck UNYB 3(1999), էջեր 157-172:
 - **Iskoyan A.B.**, Legal and structural framework and the practice of public participation in Armenia // Doors to Democracy: legislation and the practice of public participation in environmental decision-making, Budapesht, 1998, էջեր 9-40:
 - **Marie-Louise Larsson**, Legal Definitions of the Environment and of Environmental Damage // Stockholm Institute for Scandinavian Law 1957-2009, 155-176:

պատասխանը գնահատվում է առավելագույնը 1 միավոր: Բանավոր պատասխանը գնահատվում է առավելագույնը 4 միավոր հետևյալ կարգով. յուրաքանչյուր հարցի լիարժեք պատասխանը գնահատվում է 1, իսկ հիմնականում ճիշտ, սակայն որոշակի թերություններով պատասխանը՝ 0.5 միավոր:

Պատասխանը նախապատրաստելու համար ուսանողին տրամադրվում է 15-20 րոպե: Քննության ընթացքում ուսանողները կարող են օգտվել անհրաժեշտ նորմատիվ-իրավական ակտերից:

Երկրորդ ընթացիկ քննության արդյունքներով ստուգվում է սույն ծրագրի 8-ից 12-րդ թեմաների մեջ ներառված հարցերի իմացությունը և իրավահամեմատական վերլուծության կատարելու ունակությունը:

Քննությունն անց է կացվում ներկայացված ռեֆերատի գնահատման հիման վրա: Ռեֆերատը պետք է վերաբերվի որոշակի ոլորտում ԵՄ և ՀՀ օրենսդրության համեմատական վերլուծությանը, ուղղված լինի վեր հանելու հիմնական խնդիրները և ուրվագծելու մոտարկման ուղղությունները: Ռեֆերատի թեման որոշվում և հանձնարարվում է դասախոսի կողմից:

Ռեֆերատը գնահատվում է առավելագույնը 4 միավոր: Միավորների քայլը 0.5 է:

Եզրավակիչ քննություն

Ղասընթացն ավարտվում է եզրավակիչ բանավոր քննությամբ՝ 10 միավոր առավելագույն արժեքով: Ուսանողին տրվող քննական հարցատոմսը պարունակում է 4 տեսական հարց, որոնցից յուրաքանչյուրի առավելագույն արժեքը 2,5 միավոր է: Միավորների քայլը 0,5 է:

Պատասխանը նախապատրաստելու համար ուսանողին տրամադրվում է 15-20 րոպե:

Ուսանողի միավորի արժեքը կախված է պատասխանի խորությունից, մասնավորապես՝ տեսության, օրենսդրության և հարցին վերաբերող պրակտիկայի իմացությունից և այն արտացոլելու աստիճանից ու որակից:

Վերջնական գնահատականը որոշվում է բոլոր հարցերի համար շնորհված միավորների հանրագումարով:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԱՍ

ԹԵՄԱ 1.

Ընդհանուր դրույթներ Եվրոպական Միության (ԵՄ) էկոլոգիական իրավունքի վերաբերյալ

(դասախոսություն 4 ժամ)

1. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի հասկացությունը:
2. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի առարկան:
3. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի համակարգը:
4. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի աղբյուրները:
5. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի սուբյեկտները:
6. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի սկզբունքները:
7. Շրջակա միջավայրի պահպանության և բնօգտագործման ոլորտում ԵՄ իրավասու մարմինները:
8. ԵՄ էկոլոգիական օրենսդրությանը ՀՀ էկոլոգիական օրենսդրության մոտարկման հիմնախնդիրները:

Հարցեր 1-8 – Անցկացվում է ներածական դասախոսություն:

Պարտադիր գրականություն

- **Кремер Л., Винтер Г.**, Экологическое право Европейского Союза. - М.: 2007:
- **Энтин Л.М.**, Европейское право. Право Европейского Союза и правовое обеспечение защиты прав человека. - М.: 2005:
- **Искоян А.Б.**, Экологическое законодательство и право РА: состояние, проблемы и направления развития // Պետություն և իրավունք, N 3(9), 2000, էջեր 36-40:
- **Искоян А.Б.**, К вопросу о некоторых проблемах развития права и законодательства в области права окружающей среды // Իրավագիտության հարցեր, N 1, 2000, էջեր 71-81:
- **Искоян А.Б.**, Охрана окружающей среды: политика-право // Պետություն և իրավունք, N 3, 1998, էջեր 23-27:
- **Искоян А.Б.**, Экологизация правовых норм как необходимая предпосылка эффективности действия экологического законодательства // Պետություն և իրավունք, N 2(52), 2001, էջեր 86-93:
- **Искоян А.Б.**, Международные правовые нормы в праве окружающей среды // Իրավագիտության հարցեր, N 3, 2002, էջեր 13-21:
- **Искоян А.Б.**, Проблемы имплементации международных договоров Республики Армении в области окружающей среды // Պետություն և իրավունք, N 3(17), 2002, էջեր 48-51:
- **Искоян А.Б.**, Основы развития национальной экологической политики как одной из важных условий совершенствования экологического

համար, Եր., 2005:

- **Խսկոյան Ա.Բ.**, Շրջակա միջավայրի առնչությամբ որոշումներ ընդունելուն հասարակայնության մասնակցության ուղեցույց, Եր., 1999:
- **Խսկոյան Ա.Բ.**, Ջրային ռեսուրսների օգտագործման, պահպանման և կառավարման բնագավառում Հարավային Կովկասի երկրների օրենսդրության կատարելագործումը, ծեռնարկ, Եր., 2003:
- **Искоян А.Б.**, Экологические права человека и Орхусская конвенция, брошюра. Нжар, Ер., 2000:
- **Ludwig Kramer**, Casebook on EU Environmental Law, HART pub, Oxford-Protland, 2002:
- **Wolf S., Stanley N.**, Environmental Law. Cavndish Publishing Limited, London, Sydney, Portland, Oregon, 2003:
- **Maurice Sunkin, David Mong, Rober Wight**, Sourcebook on Environmental Law, 2nd ed. Cavndish Publishing Limited, London, Sydney, 2002:
- **Harold Hickok**, Introduction to Environmental Law. Delmar Publishers, New York 1996:
- **Nicholas A. Ashford, Charles C. Caldart**, Environmental Law, Policy, and Economics: Reclaiming the Environmental Agenda. Masschusetts Universtiy Press., 2008:
- **Martin Hedemann-Robinson**, Enforcement of European Union Environmental Law: Legal Issues and Challenges, Routledge, Cavendish, 2007:
- **Jonas Ebbesson, Phoebe Okowa**, Environmental Law and Justice in Context. Cambridge University Press. Edingurgh, 2009:
- **Dinah Shelton, Alexandra Kiss**. Judicial Handbook on Environmental Law. UNEP. 2005.
- **Paul Stanton Kibel**, The Earth on Trial: Environmental Law on the International Stage. Routledge, New York, 1998:
- **Elli Louka**, International Environmental Law: Fairness, Effectiveness, and World Order. Cambridge University Press. Edingurgh, 2006:
- **Philippe Sands**, Principles of International Environmental Law, 2nd ed. Cambridge University Press. Edingurgh, 2003:
- **Geir Ulfstein**, Making Treaties Work: Human Rights, Environment and Arms Control. Cambridge University Press. Edingurgh, 2007:
- **Tim Hayward**, Constitutional Environmental Rights. Oxford University Press., 2005:
- **Christopher Miller**, Environmental Rights: Critical Perspectives. Routledge, New York, London 1998:
- **Lyuba Zarsky**, Human Rights and the Environment: Conflicts and Norms in a Globalizing World. Earthscan pub., London, 2002:
- **David Schlosberg**, Defining Environmental Justice: Theories, Movements, and Nature. Oxford University Press., 2007:
- **Andrew Dobson**, Justice and the Environment: Conceptions of Environmental

- 51.Միջազգային նշանակության ջրահոսքերի իրավական պահպանությունը:
- 52.Թափոնների հասկացությունը:
- 53.Թափոնների կառավարման սկզբունքները:
- 54.Կենցաղային թափոնների իրավական ռեժիմը:
- 55. Արդյունաբերական թափոնների իրավական ռեժիմը:
- 56.Գործածությունից դուրս եկած էլեկտրոնային սարքավորումների իրավական ռեժիմը:
- 57.Գործածությունից դուրս եկած մեքենաների, սարքավորումների և աշխատած յուղերի իրավական ռեժիմը:
- 58.Թափոնների փոխադրման իրավական կարգավորումը:
- 59.Թափոնների հեռացման և վերամշակման իրավական կարգավորման հիմնական մոտեցումները:
- 60.Ապրանքների շրջանառության (վերամշակման և թողարկման) համալիր քաղաքականությունը:
- 61.ԳՄՕ-ներ պարունակող սննդամթերքի անվտանգության ապահովման իրավական հիմքերը:
- 62.Քիմիական նյութերի և պարարտանյութերի գործածության իրավական կարգավորումը:
- 63.Բույսերի պաշտպանության իրավական միջոցները:

ԼՐԱՅՈՒՑԻՉ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

- **Իսկոյան Ա.Բ.**, Օրհուսի կոնվենցիայի դրույթների իրականացումը Հայաստանում, ձեռնարկ, Եր., 2006:
- **Իսկոյան Ա.Բ.**, Օրհուսի կոնվենցիայի դրույթների կիրառումը Արևելյան Եվրոպայի և Կովկասի երկրներում, ձեռնարկ քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների համար, Կիև, 2004:
- **Իսկոյան Ա.Բ.**, Օրհուսի կոնվենցիայի դրույթների կիրառումը Արևելյան Եվրոպայի և Կովկասի երկրներում, ձեռնարկ պետական ծառայողների համար, Կիև, 2004:
- **Իսկոյան Ա.Բ.**, Բնապահպանական հարցերով արդարադատության իրականացումը՝ Օրհուսի կոնվենցիայի դրույթների համապատասխան, ձեռնարկ դատավորների, փաստաբանների և իրավախորհրդատուների

- законодательства // ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան, 2012, էջեր 328-339:
- **Իսկոյան Ա.Բ.**, Էկոլոգիական իրավունքի զարգացման խնդիրները // Իրավունք և օրինականություն, 1996, էջեր 10-17:
- **Իսկոյան Ա.Բ., Դավթյան Ռ.Վ.**, Բնապահպանական համաձայնագրեր, օրենքներ, ծրագրեր: Եր. 2004:

ԹԵՄԱ 2.

Շրջակա միջավայրի պահպանությունը ԵՄ հիմնադիր փաստաթղթերում

(դասախոսություն 2 ժամ)

1. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի ձևավորման նախադրյալները և պատմությունը:
2. Շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտում ԵՄ քաղաքականության նպատակները, խնդիրները և սկզբունքները:
3. 1986 թ. Միասնական Եվրոպական Ակտի՝ շրջակա միջավայրի պահպանությանը վերաբերող դրույթները:
4. 1992 թ. Մասստրիխտի համաձայնագրի՝ շրջակա միջավայրի պահպանությանը վերաբերող դրույթները:
5. 2007 թ. Լիսաբոնի պայմանագրի՝ շրջակա միջավայրի պահպանությանը վերաբերող դրույթները:

Հարցեր 1-2 – Անցկացվում է ներածական դասախոսություն:

Հարցեր 3-5 – Քննարկվում են նախապես հանձնարարված տեսական նյութերի և իրավական ակտերի հիման վրա ուսանողների կատարած վերլուծությունները:

Իրավական ակտեր և պարտադիր գրականություն

- Միասնական Եվրոպական ակտ (1986թ., Լյուքսեմբուրգ-Հաագա) (www.eur-lex.europa.eu):
- «Եվրոպական Միության մասին» պայմանագիր (1992թ., Մասստրիխտ) (www.eur-lex.europa.eu):
- «Եվրոպական Միության մասին պայմանագրում փոփոխություններ մտցնելու և Եվրոպական համայնքներ ստեղծելու մասին» պայմանագիր (2007թ., Լիսաբոն) (www.eur-lex.europa.eu):
- **Кремер Л., Винтер Г.** Экологическое право Европейского Союза. - М.: 2007:
- **Энтин Л.М.** Европейское право. Право Европейского Союза и правовое обеспечение защиты прав человека. - М.: 2005:

ԹԵՄԱ 3.

Մարդու էկոլոգիական իրավունքները ԵՄ իրավունքում

(դասախոսություն 4 ժամ)

1. Մարդու էկոլոգիական իրավունքների հասկացությունը և դասակարգումը: Դրանց ամրագրումը ԵՄ էկոլոգիական օրենսդրությամբ:
2. Էկոլոգիական տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը:
3. Շրջակա միջավայրին վերաբերող հարցերով որոշումների ընդունման գործընթացին հասարակայնության մասնակցության իրավունքը:
4. Շրջակա միջավայրի հարցերով դատական պաշտպանության իրավունքը:
5. «Շրջակա միջավայրի վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիության, որոշումների ընդունման գործընթացին հասարակայնության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության վերաբերյալ» ՄԱԿ-ի ԵՏՀ կոնվենցիայի (Օրիուս, 1998) իմպլեմենտացիայի հիմնախնդիրները ԵՄ-ում:

Հարցեր 1, 5 – Անցկացվում է ներածական դասախոսություն:

Հարցեր 2-4 – Ուսանողների հետ քննարկվում է նախապես հանձնարարված տեսական նյութը:

Իրավական ակտեր և պարտադիր գրականություն

- «Շրջակա միջավայրի վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիության, որոշումների ընդունման գործընթացին հասարակայնության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության մասին» ՄԱԿ-ի ԵՏՀ կոնվենցիա (1998թ., Օրիուս) (<http://www.unece.org/env/pp/treatytext.html>):
- Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի 2003/4/EC դիրեկտիվ «Էկոլոգիական տեղեկատվության մատչելիության և Խորհրդի 90/313/EEC դիրեկտիվն ուժը կորցրած ձանաչելու մասին» (28 հունվարի 2002թ.) // Directive 2003/4/EC of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 on public access to environmental information and repealing Council Directive 90/313/EEC (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի 2003/35/EC դիրեկտիվ «Շրջակա միջավայրին վերաբերող կոնկրետ պլանների և ծրագրի մշակման գործընթացին հասարակայնության մասնակցության ապահովման և Խորհրդի՝ հասարակայնության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության մասին 85/337/EEC և 96/61/EC դիրեկտիվները փոփոխելու մասին» (26 մայիսի 2003թ.) // Directive 2003/35/EC of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 providing for public participation in respect of the drawing up of certain plans and programs relating to the environment and amending with regard to public participation and access to justice Council Directives 85/337/EEC and 96/61/EC (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի 98/34/EC դիրեկտիվ «Տեխնիկական ստանդարտների և կանոնակարգերի վերաբերյալ տեղեկատվական ապահովման ընթացակարգը հաստատելու մասին» (22 հունիսի 1998) // Directive 98/34/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June

32. Շրջակա միջավայրի որակի համալիր հսկողության և աղտոտման կանխարգելման հասկացությունը և բովանդակությունը:
33. Շրջակա միջավայրի որակի համալիր հսկողության և աղտոտման կանխարգելման իրավական կարգավորումը:
34. Շրջակա միջավայրի որակի համալիր հսկողության և աղտոտման կանխարգելման շրջանակը և ընթացակարգը:
Էկոլոգիական սերտեֆիկացման հասկացությունը և իրավական հիմքերը:
35. Էկոլոգիական կառավարման (մենեջմենթի) հասկացությունը և իրավական հիմքերը:
36. Էկոլոգիական աուդիտի հասկացությունը և իրավական հիմքերը:
37. Էկոլոգիական ապահովագրության հասկացությունը և իրավական հիմքերը:
38. Էկոլոգիական հարկերը և Կիոտոյի մեխանիզմը:
39. ԵՄ քաղաքականությունը կլիմայի պահպանության ոլորտում: Իրավական կարգավորման հիմնական մոտեցումները:
40. Սթեյնլորտային օդի պահպանության իրավական հիմքերը:
41. Օզոնային շերտի պահպանության իրավական հիմքերը:
42. Տրանսպորտային միջոցների արտանետումների կարգավորման իրավական միջոցները:
43. Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների պահպանության իրավական հիմքերը:
44. Անտառների պահպանության իրավական հիմքերը:
45. Կենդանական և բուսական աշխարհի պահպանության իրավական հիմքերը:
46. Ջրերի պահպանության վերաբերյալ ԵՄ օրենսդրության հիմնադրույթները:
47. Ջրի շրջանակային դիրեկտիվի նշանակությունը ջրերի պահպանության ոլորտում ԵՄ քաղաքականության զարգացման վրա:
48. Խմելու ջրի իրավական ռեժիմի առանձնահատկությունները:
49. Լողանալու ջրի իրավական ռեժիմի առանձնահատկությունները:
50. Կենցաղային և արդյունաբերական կեղտաջրերի իրավական ռեժիմի առանձնահատկությունները:

15. Մարդու էկոլոգիական իրավունքների հասկացությունը և դասակարգումը: Դրանց ամրագրումը ԵՄ էկոլոգիական օրենսդրությամբ:
16. Էկոլոգիական տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը:
17. Շրջակա միջավայրին վերաբերող հարցերով որոշումների ընդունման գործընթացին հասարակայնության մասնակցության իրավունքը:
18. Շրջակա միջավայրի հարցերով դատական պաշտպանության իրավունքը:
19. «Շրջակա միջավայրի վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիության, որոշումների ընդունման գործընթացին հասարակայնության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության վերաբերյալ» ՄԱԿ-ի ԵՏՀ կոնվենցիայի (Օրիուս, 1998) իմպլեմենտացիայի հիմնախնդիրները ԵՄ-ում:
20. Էկոլոգիական իրավախախտումը՝ որպես պատասխանատվության հիմք:
21. Էկոլոգիական-իրավական պատասխանատվության հասկացությունը և բովանդակությունը:
22. Ֆինանսական (վարչական, քաղաքացիաիրավական) էկոլոգիական պատասխանատվությունը:
23. Պատասխանատվության ռեժիմի առանձնահատկություններն առավել վտանգի աղբյուրով վնաս պատճառելու դեպքում:
24. Կարգապահական պատասխանատվությունը էկոլոգիական իրավախախտումների համար:
25. Քրեական էկոլոգիական պատասխանատվությունը
26. Էկոլոգիական փորձաքննության հասկացությունը և բովանդակությունը:
27. Էկոլոգիական փորձաքննության իրավական կարգավորումը և առանձնահատկությունները:
28. Էկոլոգիական փորձաքննության շրջանակը և ընթացակարգը:
29. Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման հասկացությունը և բովանդակությունը:
30. Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման իրավական կարգավորումը և առանձնահատկությունները:
31. Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման շրջանակը և ընթացակարգը:

- 1998 laying down a procedure for the provision of information in the field of technical standards and regulations (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդարանի և խորհրդի N 1049/2001 կանոնակարգ «Եվրոպական խորհրդարանի, խորհրդի և Հանձնաժողովի փաստաթղթերի հանրային մատչելիության մասին» (30 մայիսի 2001) // Regulation No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents (www.eur-lex.europa.eu):
 - **Кремер Л., Винтер Г.**, Экологическое право Европейского Союза: - М. 2007:
 - **Стивен Стейк и Сусан Кэйси Лефковиц**, Орхусская Конвенция: Руководство по осуществлению. – Женева, 2000:
 - **Искоян А.Б.**, Экологические права граждан: понятие, состояние законодательства и проблемы развития // Իրավագիտության հարցեր, N 3, 2002, էջեր 71-77:
 - **Искоян А.Б.**, Орхусская Конвенция: Механизмы реализации национального законодательства. Методическое пособие. «Ноян Тапан», Ер., 2003:
 - **Գեղամյան Օ.Ս.**, Մարդու էկոլոգիական իրավունքների ձևավորման և զարգացման պատմությունը // Պետություն և իրավունք, թիվ 2(28), էջեր 80-88:
 - **Գեղամյան Օ.Ս.**, Առողջ և բարենպաստ շրջակա միջավայրի իրավունքի ձևավորման պատմությունը և կապը այլ իրավունքների հետ // Օրինականություն, թիվ 54, 2009, էջեր 43-50:
 - **Գեղամյան Օ.Ս.**, Շրջակա միջավայրի վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիության իրավունքի հասկացությունն ու բովանդակությունը // Օրինականություն, թիվ 61, 2010, էջեր 33-39:
 - **Գեղամյան Օ.Ս.**, Շրջակա միջավայրի առնչությամբ որոշումների կայացմանը հասարակայնության մասնակցության հասկացությունը և բովանդակությունը // Արդարադատություն, թիվ 3(3), 2010, էջեր 15-25:

ԹԵՄԱ 4.

Էկոլոգիական-իրավական պատասխանատվությունը ԵՄ իրավունքում

(դասախոսություն 2 ժամ)

1. Էկոլոգիական իրավախախտումը՝ որպես պատասխանատվության հիմք:
2. Էկոլոգիական-իրավական պատասխանատվության հասկացությունը և բովանդակությունը:
3. Ֆինանսական (վարչական, քաղաքացիաիրավական) էկոլոգիական պատասխանատվությունը:
4. Պատասխանատվության ռեժիմի առանձնահատկություններն առավել վտանգի աղբյուրով վնաս պատճառելու դեպքում:
5. Քրեական պատասխանատվությունը էկոլոգիական-իրավախախտումների համար:

Հարցեր 1-5 – Դասախոսությունն անցկացվում է Power Point ծրագրով

պատրաստված տեսապատկերի միջոցով:

Հարց 3 – Քննարկվում են ուսանողներին նախապես հանձնարարված խնդիրները:

Իրավական ակտ և պարտադիր գրականություն

- Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի 2004/35/EC դիրեկտիվ «Էկոլոգիական վնասի կանխարգելման և հատուցման առնչությամբ պատասխանատվության մասին» (21 ապրիլի 2004) // Directive 2004/35/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage (www.eur-lex.europa.eu):
- **Кремёр Л., Винтер Г.,** Экологическое право Европейского Союза: – М. 2007:

ԹԵՄԱ 5.

Էկոլոգիական փորձաքննությունը և ռազմավարական էկոլոգիական գնահատումը ԵՄ իրավունքում

(դասախոսություն 2 ժամ)

1. Էկոլոգիական փորձաքննության հասկացությունը և բովանդակությունը:
2. Էկոլոգիական փորձաքննության իրավական կարգավորումը և առանձնահատկությունները:
3. Էկոլոգիական փորձաքննության շրջանակը և ընթացակարգը:
4. Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման հասկացությունը և բովանդակությունը:
5. Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման իրավական կարգավորումը և առանձնահատկությունները:
6. Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման շրջանակը և ընթացակարգը:

Հարցեր 1-2, 4-5 – *Ղասախոսությունն անցկացվում է Power Point ծրագրով պատրաստված տեսապատկերի միջոցով:*

Հարցեր 3, 6 – *Քննարկվում են նախապես հանձնարարված տեսական նյութի և իրավական ակտերի հիման վրա ուսանողների կատարած իրավահամեմատական վերլուծությունները:*

Իրավական ակտեր և պարտադիր գրականություն

- «Անդրսահմանային ենթատեքստում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման մասին» կոնվենցիա (Էսպո, 1991) (<http://www.unece.org/env/eia/>):
- «Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման մասին» արձանագրություն (Կիև, 2003) (<http://www.unece.org/env/eia/>):
- Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի 2011/92/EC դիրեկտիվ «Շրջակա միջավայրի վրա որոշակի հանրային և մասնավոր նախագծերի ազդեցության

22.Ապրանքների շրջանառության (վերամշակման և թողարկման) համալիր քաղաքականությունը:

23.ԳՄՕ-ներ պարունակող սննդամթերքի անվտանգության ապահովման իրավական հիմքերը:

24.Քիմիական նյութերի և պարարտանյութերի գործածության իրավական կարգավորումը:

25.Բույսերի պաշտպանության իրավական միջոցները:

ԵԶՐԱՓՈՒԿԻՉ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԱՑԱՆԿ

- 1.ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի հասկացությունը:
2. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի առարկան:
3. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի համակարգը:
4. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի աղբյուրները:
5. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի սուբյեկտները:
6. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի սկզբունքները:
7. Շրջակա միջավայրի պահպանության և բնօգտագործման ոլորտում ԵՄ իրավասու մարմինները:
8. ԵՄ էկոլոգիական օրենսդրությանը ՀՀ էկոլոգիական օրենսդրության մոտարկման հիմնախնդիրները:
9. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի ձևավորման նախադրյալները և պատմությունը:
10. Շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտում ԵՄ գործունեության սահմանադրաիրավական հիմքերը:
11. Շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտում ԵՄ քաղաքականության նպատակները, խնդիրները և սկզբունքները:
12. 1986 թ. Միասնական Եվրոպական Ակտի՝ շրջակա միջավայրի պահպանությանը վերաբերող դրույթները:
13. 1992 թ. Մասստրիխտի համաձայնագրի՝ շրջակա միջավայրի պահպանությանը վերաբերող դրույթները:
14. 2007 թ. Լիսաբոնի պայմանագրի՝ շրջակա միջավայրի պահպանությանը վերաբերող դրույթները:

1. ԵՄ քաղաքականությունը կլիմայի պահպանության ոլորտում: Իրավական կարգավորման հիմնական մոտեցումները:
2. Մթնոլորտային օդի պահպանության իրավական հիմքերը:
3. Օզոնային շերտի պահպանության իրավական հիմքերը:
4. Տրանսպորտային միջոցների արտանետումների կարգավորման իրավական միջոցները:
5. Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների պահպանության իրավական հիմքերը:
6. Անտառների պահպանության իրավական հիմքերը:
7. Կենդանական և բուսական աշխարհի պահպանության իրավական հիմքերը:
8. Ջրերի պահպանության վերաբերյալ ԵՄ օրենսդրության հիմնադրույթները:
9. Ջրի շրջանակային դիրեկտիվի նշանակությունը ջրերի պահպանության ոլորտում ԵՄ քաղաքականության զարգացման վրա:
10. Խմելու ջրի իրավական ռեժիմի առանձնահատկությունները:
11. Լողանալու ջրի իրավական ռեժիմի առանձնահատկությունները:
12. Կենցաղային և արդյունաբերական կեղտաջրերի իրավական ռեժիմի առանձնահատկությունները:
13. Միջազգային նշանակության ջրահոսքերի իրավական պահպանությունը:
14. Թափոնների հասկացությունը:
15. Թափոնների կառավարման սկզբունքները:
16. Կենցաղային թափոնների իրավական ռեժիմը:
17. Արդյունաբերական թափոնների իրավական ռեժիմը:
18. Գործածությունից դուրս եկած էլեկտրոնային սարքավորումների իրավական ռեժիմը:
19. Գործածությունից դուրս եկած մեքենաների, սարքավորումների և աշխատած յուղերի իրավական ռեժիմը:
20. Թափոնների փոխադրման իրավական կարգավորումը:
21. Թափոնների հեռացման և վերամշակման իրավական կարգավորման հիմնական մոտեցումները:

գնահատման մասին» (13 դեկտեմբերի 2011) // Directive 2011/92/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment (www.eur-lex.europa.eu):

- Եվրոպական խորհրդարանի և խորհրդի 2011/42/EC դիրեկտիվ «Շրջակա միջավայրի վրա որոշակի պլանների և ծրագրերի ազդեցության գնահատման մասին» (27 հունիսի 2011) // Directive 2011/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2011 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդարանի և խորհրդի 2002/49/EC դիրեկտիվ «Շրջակա միջավայրում աղմուկի գնահատման և կառավարման մասին» (25 հունիսի 2002) // Directive 2002/49/EC of the European Parliament and of the Council of 25 June 2002 relating to the assessment and management of environmental noise (www.eur-lex.europa.eu):
- **Креммер Л., Винтер Г.** Экологическое право Европейского Союза: - М. 2007:

ԹԵՄԱ 6.

Շրջակա միջավայրի որակի համալիր հսկողությունը և աղտոտման կանխարգելումը (IPPC) ԵՄ իրավունքում

(դասախոսություն 2 ժամ)

1. Շրջակա միջավայրի որակի համալիր հսկողության և աղտոտման կանխարգելման հասկացությունը և բովանդակությունը:
2. Շրջակա միջավայրի որակի համալիր հսկողության և աղտոտման կանխարգելման իրավական կարգավորումը:
3. Շրջակա միջավայրի որակի համալիր հսկողության և աղտոտման կանխարգելման շրջանակը և ընթացակարգը:

Հարցեր 1-3 – Ղասախոսությունն անցկացվում է Power Point ծրագրով պատրաստված տեսապատկերի միջոցով:

Իրավական ակտեր և պարտադիր գրականություն

- «Արդյունաբերական վթարների անդրսահմանային ազդեցության մասին» ՄԱԿ-ի ԵՏՀ կոնվենցիա (Հելսինկի, 1992) (<http://www.unece.org/env/teia.html>):
- Եվրոպայի խորհրդի 96/61/EC դիրեկտիվ «Աղտոտման համալիր կանխարգելման և հսկման կարգավորման մասին» (10 հոկտեմբերի 1996) // Council Directive 96/61/EC of 10 October 1996 on integrated pollution prevention and control (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպայի խորհրդի 96/82/EC դիրեկտիվ «Հիմնական վտանգավոր արդյունաբերական գործոնների, այդ թվում՝ վտանգավոր նյութերի կառավարման մասին» (9 դեկտեմբերի 1996) // Council Directive 96/82/EC of 09 December 1996 on control of major-accident hazards (SEVESO II) (www.eur-lex.europa.eu):

- **Кремер Л., Винтер Г.**, Экологическое право Европейского Союза. - М.: 2007:

ԹԵՍԱ 7.

Շրջակա միջավայրի պահպանության տնտեսական մեխանիզմի իրավական հիմքերը ԵՄ իրավունքում

(ղասախոսություն 2 ժամ)

1. Էկոլոգիական սերտեֆիկացման հասկացությունը և իրավական հիմքերը:
2. Էկոլոգիական կառավարման (մենեջմենթի) հասկացությունը և իրավական հիմքերը:
3. Էկոլոգիական աուդիտի հասկացությունը և իրավական հիմքերը:
4. Էկոլոգիական ապահովագրության հասկացությունը և իրավական հիմքերը:
5. Էկոլոգիական հարկերը և Կիոտոյի մեխանիզմը:

Հարցեր 1-4 – Ղասախոսությունն անցկացվում է Power Point ծրագրով պատրաստված տեսապատկերի միջոցով:

Հարց 5 – Ուսանողների հետ քննարկվում են նախապես հանձնարարված տեսական նյութը և իրավական ակտերը:

Իրավական ակտեր և պարտադիր գրականություն

- «Կլիմայի փոփոխության մասին» ՄԱԿ-ի շրջանակային կոնվենցիայի «Ջերմոցային գազերի արտանետումների քվոտաների առուվաճառքի մասին» Կիոտոյի արձանագրություն (Կիոտո, 1997) (http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php):
- Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի N 761/2001 կանոնակարգ «Համայնքային էկոլոգիական մենեջմենթի և աուդիտի իրականացմանը կազմակերպությունների կամավոր մասնակցությունը թույլատրելու մասին» (19 մարտի 2001) // Regulation (EC) No 761/2001 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2001 allowing voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme (EMAS) (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի 2004/101/EC դիրեկտիվ «Համայնքներում ջերմոցային գազերի արտանետումների քվոտաների առուվաճառքի սխեմայի՝ որպես Կիոտոյի արձանագրության ծրագրային մեխանիզմի ստեղծման մասին 2003/87/EC դիրեկտիվը փոփոխելու մասին» (27 հոկտեմբերի 2004) // Directive 2004/101/EC of the European Parliament and of the Council of 27 October 2004 amending Directive 2003/87/EC establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community, in respect of the Kyoto Protocol's project mechanisms (www.eur-lex.europa.eu):
- **Кремер Л., Винтер Г.** Экологическое право Европейского Союза. - М.: 2007:
- **Искоян А.Б.**, Организационно-правовое обеспечение охраны окружающей среды в Республике Армения: теория, практика, проблемы //

23. Պատասխանատվության ռեժիմի առանձնահատկություններն առավել վտանգի աղբյուրով վնաս պատճառելու դեպքում:

24. Կարգապահական պատասխանատվությունը էկոլոգիական իրավախախտումների համար:

25. Քրեական էկոլոգիական պատասխանատվությունը

26. Էկոլոգիական փորձաքննության հասկացությունը և բովանդակությունը:

27. Էկոլոգիական փորձաքննության իրավական կարգավորումը և առանձնահատկությունները:

28. Էկոլոգիական փորձաքննության շրջանակը և ընթացակարգը:

29. Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման հասկացությունը և բովանդակությունը:

30. Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման իրավական կարգավորումը և առանձնահատկությունները:

31. Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման շրջանակը և ընթացակարգը:

32. Շրջակա միջավայրի որակի համալիր հսկողության և աղտոտման կանխարգելման հասկացությունը և բովանդակությունը:

33. Շրջակա միջավայրի որակի համալիր հսկողության և աղտոտման կանխարգելման իրավական կարգավորումը:

34. Շրջակա միջավայրի որակի համալիր հսկողության և աղտոտման կանխարգելման շրջանակը և ընթացակարգը:

Էկոլոգիական սերտեֆիկացման հասկացությունը և իրավական հիմքերը:

35. Էկոլոգիական կառավարման (մենեջմենթի) հասկացությունը և իրավական հիմքերը:

36. Էկոլոգիական աուդիտի հասկացությունը և իրավական հիմքերը:

37. Էկոլոգիական ապահովագրության հասկացությունը և իրավական հիմքերը:

38. Էկոլոգիական հարկերը և Կիոտոյի մեխանիզմը:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԸՆԹԱՑԻԿ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԱՑԱՆԿ

7. Շրջակա միջավայրի պահպանության և բնօգտագործման ոլորտում ԵՄ իրավասու մարմինները:

8. ԵՄ էկոլոգիական օրենսդրությանը ՀՀ էկոլոգիական օրենսդրության մոտարկման հիմնախնդիրները:

9. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի ձևավորման նախադրյալները և պատմությունը:

10. Շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտում ԵՄ գործունեության սահմանադրաիրավական հիմքերը:

11. Շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտում ԵՄ քաղաքականության նպատակները, խնդիրները և սկզբունքները:

12. 1986 թ. Միասնական Եվրոպական Ակտի՝ շրջակա միջավայրի պահպանությանը վերաբերող դրույթները:

13. 1992 թ. Մասստրիխտի համաձայնագրի՝ շրջակա միջավայրի պահպանությանը վերաբերող դրույթները:

14. 2007 թ. Լիսաբոնի պայմանագրի՝ շրջակա միջավայրի պահպանությանը վերաբերող դրույթները:

15. Մարդու էկոլոգիական իրավունքների հասկացությունը և դասակարգումը: Դրանց ամրագրումը ԵՄ էկոլոգիական օրենսդրությամբ:

16. Էկոլոգիական տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը:

17. Շրջակա միջավայրին վերաբերող հարցերով որոշումների ընդունման գործընթացին հասարակայնության մասնակցության իրավունքը:

18. Շրջակա միջավայրի հարցերով դատական պաշտպանության իրավունքը:

19. «Շրջակա միջավայրի վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիության, որոշումների ընդունման գործընթացին հասարակայնության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության վերաբերյալ» ՄԱԿ-ի ԵՏՀ կոնվենցիայի (Օրիուս, 1998) իմպլեմենտացիայի հիմնախնդիրները ԵՄ-ում:

20. Էկոլոգիական իրավախախտումը՝ որպես պատասխանատվության հիմք:

21. Էկոլոգիական-իրավական պատասխանատվության հասկացությունը և բովանդակությունը:

22. Ֆինանսական (վարչական, քաղաքացիաիրավական) էկոլոգիական պատասխանատվությունը:

Международный сборник научных трудов аграрных и юридических высших учебных заведений России, Украины, Белоруссии, Казахстана, других стран СНГ и государств Евросоюза “Состояние, проблемы, пути совершенствования” Том 2. под ред. зав. кафедрой земельного права РГАУ МСХА им. К.А.Тимирязева Быстров Г.Е. – М.: “Торжокская Типография”, 2009, էջեր 204-211:

ՀԱՏՈՒԿ ՄԱՍ

ԹԵՄԱ 8.

Կլիմայի, մթնոլորտային օդի և օզոնային շերտի պահպանության իրավական հիմքերը ԵՄ իրավունքում

(դասախոսություն 2 ժամ)

1. ԵՄ քաղաքականությունը կլիմայի պահպանության ոլորտում: Իրավական կարգավորման հիմնական մոտեցումները:
2. Մթնոլորտային օդի պահպանության իրավական հիմքերը:
3. Օզոնային շերտի պահպանության իրավական հիմքերը:
4. Տրանսպորտային միջոցների արտանետումների կարգավորման իրավական միջոցները:

Հարցեր 1-3 – Ղասախոսությունն անցկացվում է Power Point ծրագրով պատրաստված տեսապատկերի միջոցով:

Հարց 4 – Քննարկվում են նախապես հանձնարարված տեսական նյութերի և իրավական ակտերի հիման վրա ուսանողների կատարած վերլուծությունները:

Իրավական ակտեր և պարտադիր գրականություն

- «Կլիմայի փոփոխության մասին» ՄԱԿ-ի շրջանակային կոնվենցիա (Նյու Յորք, 1992) (www.unfccc.org):
- «Կլիմայի փոփոխության մասին» ՄԱԿ-ի շրջանակային կոնվենցիայի «Զերմոցային գագերի արտանետումների քվոտաների առուվաճառքի մասին» Կիոտոյի արձանագրություն (Կիոտո, 1997) (http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php):
- «Օզոնային շերտի պահպանության մասին» կոնվենցիա (Վիեննա, 1985) (http://ozone.unep.org/new_site/en/vienna_convention.php):
- «Օզոնային շերտը քայքայող նյութերի մասին» արձանագրություն (Մոնրեալ, 1987) (http://ozone.unep.org/new_site/en/montreal_protocol.php):
- «Մեծ հեռավորությունների վրա օդի անդրսահմանային աղտոտվածության մասին» ՄԱԿ-ի ԵՏՀ կոնվենցիա (Ժնև, 1979) (<http://www.unece.org/env/lrtap/>):
- Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի 2008/50/EC դիրեկտիվ «Մթնոլորտային օդի որակի և Եվրոպայի համար մաքուր օդի մասին» (21 մայիսի 2008) // Directive 2008/50/EC of the European Parliament and of the

Council of 21 May 2008 on ambient air quality and cleaner air for Europe (www.eur-lex.europa.eu):

- Եվրոպայի խորհրդի 88/609/EEC դիրեկտիվ «խոշոր այրման կայաններից որոշակի աղտոտիչների մթնոլորտ արտանետումների սահմանափակման մասին» (24 նոյեմբերի 1988) // Council Directive 88/609/EEC of 24 November 1988 on the limitation of emissions of certain pollutants into the air from large combustion plants (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպայի խորհրդի 1999/30/EC դիրեկտիվ «Մթնոլորտային օդում ծծմբի երկօքսիդի, ազոտի երկօքսիդի և ազոտական թթվի, փոշեհատիկների և կապարի պարունակունակության առավելագույն չափաքանակների մասին» (22 ապրիլի 1999) // Council Directive 1999/30/EC of 22 April 1999 relating to limit values for sulphur dioxide, nitrogen dioxide and oxides of nitrogen, particulate matter and lead in ambient air (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդարանի և խորհրդի 2004/101/EC դիրեկտիվ «Համայնքներում ջերմոցային գազերի արտանետումների քվոտաների առուվաճառքի սխեմայի՝ որեսպա Կիոտոյի արձանագրության ծրագրային մեխանիզմի ստեղծման մասին 2003/87/EC դիրեկտիվը փոփոխելու մասին» (27 հոկտեմբերի 2004) // Directive 2004/101/EC of the European Parliament and of the Council of 27 October 2004 amending Directive 2003/87/EC establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community, in respect of the Kyoto Protocol's project mechanisms (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդարանի և խորհրդի N 2037/2000 կանոնակարգ «Օզոնային շերտը քայքայող նյութերի մասին» (29 հունիսի 2000) // Regulation (EC) No 2037/2000 of the European Parliament and of the Council of 29 June 2000 on substances that deplete the ozone layer (www.eur-lex.europa.eu):
- **Кремер Л., Винтер Г.** Экологическое право Европейского Союза. - М.: 2007:

ԹԵՄԱ 9.

Կենսաբազմազանության պահպանության իրավական հիմքերը ԵՄ իրավունքում

(դասախոսություն 4 ժամ)

1. Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների պահպանության իրավական հիմքերը:
2. Անտառների պահպանության իրավական հիմքերը:
3. Կենդանական և բուսական աշխարհի պահպանության իրավական հիմքերը:

Հարցեր 1-3 – Դասախոսությունն անցկացվում է Power Point ծրագրով պատրաստված տեսապատկերի միջոցով: Ուսանողների հետ քննարկվում են նախապես հանձնարարված տեսական նյութերի և իրավական ակտերի հիման վրա նրանց կատարած վերլուծությունները:

Իրավական ակտեր և պարտադիր գրականություն

- Եվրոպական խորհրդի 90/219/EEC դիրեկտիվ «Փակ համակարգերում գենետիկորեն փոփոխված միկրոօրգանիզմների գործածության մասին» (23 ապրիլի 1990) // Council Directive 90/219/EEC of 23 April 1990 on the contained use of genetically modified micro-organisms (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդարանի և խորհրդի N 1830/2003 կանոնակարգ «Գենետիկորեն փոփոխված օրգանիզմների հսկման և պիտակավորման և գենետիկորեն փոփոխված օրգանիզմներ պարունակող սննդամթերքի և կերերի հսկման և պիտակավորման և 2001/18/EC դիրեկտիվը փոփոխելու մասին» (22 սեպտեմբերի 2003) // Regulation (EC) No 1830/2003 of the European Parliament and of the Council of 22 September 2003 concerning the traceability and labeling of genetically modified organisms and the traceability of food and feed products produced from genetically modified organisms and amending Directive 2001/18/EC (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդի 67/548/EEC դիրեկտիվ «Առանձին վտանգավոր նյութերի և խառնուրդների շրջանառության սահմանափակմանը վերաբերող անդամ-պետությունների օրենքների, կարգավորումների և վարչական միջոցների ներդաշնակեցման մասին» (27 հուլիսի 1976) // Council Directive 76/769/EEC of 27 July 1976 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to restrictions on the marketing and use of certain dangerous substances and preparations (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդի 91/414/EEC դիրեկտիվ «Բույսերի պաշտպանության միջոցները շուկա հանելու մասին» (15 հուլիսի 1991) // Council Directive 91/414/EEC of 15 July 1991 concerning the placing of plant protection products on the market (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդարանի և խորհրդի 98/8/EC դիրեկտիվ «Վնասատուների վերացման միջոցները շուկա հանելու մասին» (16 փետրվարի 1998) // Directive 98/8/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 concerning the placing of biocidal products on the market (www.eur-lex.europa.eu):
- **Кремер Л., Винтер Г.** Экологическое право Европейского Союза. - М.: 2007:

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԱՑՄԱԿ

1. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի հասկացությունը:
2. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի առարկան:
3. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի համակարգը:
4. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի աղբյուրները:
5. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի սուբյեկտները:
6. ԵՄ էկոլոգիական իրավունքի սկզբունքները:

- (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդի N 259/93 կանոնակարգ «Եվրոպական համայնքներում թափոնների տեղափոխման, ներմուծման և արտահանման նկատմամբ վերահսկողության և հսկողության մասին» (1 փետրվարի 1993) // Council Regulation (EEC) No 259/93 of 1 February 1993 on the supervision and control of shipments of waste within, into and out of the European Community (www.eur-lex.europa.eu):
- **Кремль Л., Винтер Г.** Экологическое право Европейского Союза. - М.: 2007:

ԹԵՄԱ 12.

Սննդամթերքի, այլ ապրանքների և արտադրանքի անվտանգության ապահովման իրավական հիմքերը ԵՄ իրավունքում

(դասախոսություն 4 ժամ)

1. Ապրանքների շրջանառության (վերամշակման և թողարկման) համալիր քաղաքականությունը:
2. ՉՍՕ-ներ պարունակող սննդամթերքի անվտանգության ապահովման իրավական հիմքերը:
3. Քիմիական նյութերի և պարարտանյութերի գործածության իրավական կարգավորումը:
4. Բույսերի պաշտպանության իրավական միջոցները:

Հարցեր 1-2 – Ղասախոսությունն անցկացվում է Power Point ծրագրով պատրաստված տեսապատկերի միջոցով:

Հարցեր 2-4 – Զննարկվում են նախապես հանձնարարված տեսական նյութերի և իրավական ակտերի հիման վրա ուսանողների կատարած վերլուծությունները:

Իրավական ակտեր և պարտադիր գրականություն

- «Կենսաբանական բազմազանության մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի «Կենսաբանական անվտանգության մասին» Կարթագենյան արձանագրություն (Մոնրեալ, 2001) (<http://bch.cbd.int/protocol/>):
- ՄԱԿ-ի ԵՏՀ Օրիուսի կոնվենցիայի «Գենետիկորեն փոփոխված օրգանիզմների մասին» լրացում (Ալմաթա, 2005) (<http://www.unece.org/environmental-policy/treaties/public-participation/aarhus-convention/about-the-convention/amendments/gmo-amendment.html>):
- Եվրոպական խորհրդի 67/548/EEC դիրեկտիվ «Վտանգավոր նյութերի դասակարգման, փաթեթավորման և պիտակավորման վերաբերյալ օրենքների, կարգավորումների և վարչական միջոցների ներդաշնակեցման մասին» (27 հունիսի 1967) // Council Directive 67/548/EEC of 27 June 1967 on the approximation of laws, regulation and administrative provisions relating to the classification, packaging and labelling of dangerous substances (www.eur-lex.europa.eu):

- «Կենսաբանական բազմազանության մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիա (Ռիո դե Ժանեյրո, 1992) (www.cbd.int):
- «Կենսաբանական բազմազանության մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի «Կենսաբանական անվտանգության մասին» Կարթագենյան արձանագրություն (Մոնրեալ, 2001) (<http://bch.cbd.int/protocol/>):
- «Անապատացման դեմ պայքարի մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիա (Փարիզ, 1994) (www.unccd.int):
- «Լանդաֆտների մասին» Եվրոպական կոնվենցիա (Ֆլորենցիա, 2000) (<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/176.htm>):
- «Համաշխարհային մշակութային և բնական ժառանգության պահպանության մասին» կոնվենցիա (Փարիզ, 1972) (<http://whc.unesco.org/en/conventiontext/>):
- «Եվրոպայի վայրի բնության և բնական միջավայրի պահպանության մասին» կոնվենցիա (Բեռն, 1979) (<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/104.htm>):
- «Անհետացման եզրին գտնվող վայրի կենդանական ու բուսական աշխարհի տեսակների միջազգային առևտրի մասին» կոնվենցիա (CITES) (Վաշինգտոն, 1979) (www.cites.org):
- «Միգրացվող վայրի կենդանիների տեսակների պահպանության մասին» կոնվենցիա (Բոնն, 1979) (www.cms.int):
- «Միջազգային կարևորության խոնավ տարածքների մասին, հատկապես որպես ջրաթափումների բնակավայր» կոնվենցիա (Ռամսար, 1971) (www.ramsar.org):
- «Շրջակա միջավայրի փոխակերպման տեխնիկական միջոցների ռազմական կամ այլ կարգի թշնամական օգտագործումը արգելելու մասին» կոնվենցիա (Ժնև, 1976) (<http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jr8j.htm>):
- Եվրոպայի խորհրդի 79/409/EEC դիրեկտիվ «Վայրի թռչունների պահպանության մասին» (2 ապրիլի 1979) // Council Directive of 2 April 1979 on conservation of wild birds (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպայի խորհրդի 92/43/EEC դիրեկտիվ «Բնական արեալների և վայրի կենդանիների ու բույսերի պահպանության մասին» (21 մայիսի 1992) // Council Directive of 21 May 1992 on conservation of natural habitats and of wild fauna and flora (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպայի խորհրդի N 338/97 կանոնակարգ «Վայրի կենդանական և բուսական աշխարհի տեսակների առևտրի կարգավորման միջոցով դրանց պահպանության մասին» (9 դեկտեմբերի 1996) // Council Regulation (EC) No 338/97 of 9 December 1996 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein (www.eur-lex.europa.eu):
- **Իսկոյան Ա.Բ.**, Բուսական աշխարհի օգտագործման և պահպանության իրավական կարգավորումը, մեծագրություն, ԵՊՀ հրատ., Եր., 1987:
- **Кремль Л., Винтер Г.** Экологическое право Европейского Союза. - М.: 2007:
- **Искоян А.Б.**, Правовая охрана диких растений, посевов и пастбищ // «Правовая охрана окружающей среды» сборник статей, Институт государства и права Академии наук СССР, - М.: 1985, էջեր 9-13:
- **Iskoyan A.B.**, Legal issues of preservation of the flora // Pace Journal, Vol. 5,

ԹԵՄԱ 10.

Ջրերի պահպանության իրավական հիմքերը ԵՄ-ում

(դասախոսություն 2 ժամ)

1. Ջրերի պահպանության վերաբերյալ ԵՄ օրենսդրության հիմնադրույթները:
2. Ջրի շրջանակային դիրեկտիվի նշանակությունը ջրերի պահպանության ոլորտում ԵՄ քաղաքականության զարգացման վրա:
3. Խմելու ջրի իրավական ռեժիմի առանձնահատկությունները:
4. Լողանալու ջրի իրավական ռեժիմի առանձնահատկությունները:
5. Կենցաղային և արդյունաբերական կեղտաջրերի իրավական ռեժիմի առանձնահատկությունները:
6. Միջազգային նշանակության ջրահոսքերի իրավական պահպանությունը:

Հարցեր 1-2 – Ղասախոսությունն անցկացվում է Power Point ծրագրով պատրաստված տեսապատկերի միջոցով:

Հարցեր 3-6 – Քննարկվում են նախապես հանձնարարված տեսական նյութերի և իրավական ակտերի հիման վրա ուսանողների կատարած վերլուծությունները:

Իրավական ակտեր և պարտադիր գրականություն

- «Միջազգային լճերի և անդրսահմանային ջրահոսքերի պահպանության և օգտագործման մասին» ՄԱԿ-ի ԵՏՀ կոնվենցիա (Հելսինկի, 1992) (<http://www.unece.org/env/water/>):
- «Ջրի և առողջության մասին» արձանագրություն (Լոնդոն, 1999) (<http://www.unece.org/env/water/>):
- Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի 2000/60/EC դիրեկտիվ «Ջրային քաղաքականության ոլորտում Համայնքների գործողությունների շրջանակը հաստատելու մասին» (23 հոկտեմբերի 2000) // Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի 2006/11/EC դիրեկտիվ «Համայնքների ծովային տարածքի՝ որոշակի վտանգավոր նյութերի արտանետման հետևանքով աղտոտման մասին» (15 փետրվարի 2006) // Directive 2006/11/EC of the European Parliament and of the Council of 15 February 2006 on pollution caused by certain dangerous substances discharged into the aquatic environment of the Community (www.eur-lex.europa.eu):
- **Кремёр Л., Винтер Г.**, Экологическое право Европейского Союза. - М.: 2007:
- **Искоян А.Б.**, Правовой статус подземных вод // Պետություն և իրավունք 4(58), 2012:
- **Искоян А.Б.**, Законодательное регулирование управления, использования и

ԹԵՄԱ 11.

Թափոնների կառավարման իրավական հիմքերը ԵՄ իրավունքում

(դասախոսություն 2 ժամ)

1. Թափոնների հասկացությունը:
2. Թափոնների կառավարման սկզբունքները:
3. Կենցաղային թափոնների իրավական ռեժիմը:
4. Արդյունաբերական թափոնների իրավական ռեժիմը:
5. Գործածությունից դուրս եկած էլեկտրոնային սարքավորումների իրավական ռեժիմը:
6. Գործածությունից դուրս եկած մեքենաների, սարքավորումների և աշխատած յուղերի իրավական ռեժիմը:
7. Թափոնների փոխադրման իրավական կարգավորումը:
8. Թափոնների հեռացման և վերամշակման իրավական կարգավորման հիմնական մոտեցումները:

Հարցեր 1-2 – Ղասախոսությունն անցկացվում է Power Point ծրագրով պատրաստված տեսապատկերի միջոցով:

Հարցեր 3-8 – Քննարկվում են նախապես հանձնարարված տեսական նյութերի և իրավական ակտերի հիման վրա ուսանողների կատարած վերլուծությունները:

Իրավական ակտեր և պարտադիր գրականություն

- «Վտանգավոր թափոնների անդրսահմանային փոխադրման և դրանց հեռացման նկատմամբ հսկողություն սահմանելու մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիա (Բազել, 1989) (www.basel.int):
- «Միջազգային առևտրում առանձին վտանգավոր քիմիական նյութերի և պեստիցիդների վերաբերյալ նախանական հիմնավորված համաձայնության ընթացակարգի կիրառման մասին» կոնվենցիա (Ռոտերդամ, 1998) (www.pic.int):
- «Կայուն օրգանական աղտոտիչների մասին» կոնվենցիա (Ստոկհոլմ, 2001) (www.pops.int):
- Եվրոպական խորհրդի 75/442/EEC դիրեկտիվ «Թափոնների մասին» (15 հուլիսի 1975) // Council Directive of 15 July 1975 on waste (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդի 1999/31/EC դիրեկտիվ «Աղբավայրերի մասին» (26 ապրիլի 1999) // Council Directive 1999/31/EC of 26 April 1999 on the landfill of waste (www.eur-lex.europa.eu):
- Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի 2000/76/EC դիրեկտիվ «Թափոնների այրման մասին» (4 դեկտեմբերի 2000) // Directive 2000/76/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2000 on the incineration of waste